

«Φωνές από την πέτρα από τον ύπνο βαθύτερες...»*

Μ. Κοπιδάκης¹

Το στόμα είναι σύνθετο όργανο, επιφορτισμένο να υπηρετεί πολλές και ετερόκλητες λειτουργίες του οργανισμού, ενίοτε μάλιστα ταυτοχρόνως. Οι φλύαροι μιλούν, ακόμη και όταν γευματίζουν. Με το στόμα του ο άνθρωπος εκφέρει τον άναρθρο και έναρθρο λόγο, τραγουδά, χαμογελά, γελά, ροχαλίζει, σφυρίζει, φυσά και χασμάται. Με το στόμα γεύεται, λαμβάνει τη στερεά και την υγρή τροφή, αποπτύει, καπνίζει, καταωνίζει, δίνει το φιλί της ζωής και κάνει εμετό. Στην ερωτική συνένευση το στόμα συνεισφέρει το Άλφα, αλλά ενίοτε και το

Ωμέγα της απόλαυσης. Το στόμα μπορεί να υποκαταστήσει την αναπνευστική οδό, ως ένα σημείο το χέρι, και ακόμα να χρησιμεύσει ως όπλο (-δάγκωμα) ή ως κρυψώνας κοσμημάτων και απαγορευμένων ουσιών. Με τις συσπάσεις του στόματος και τους συνακόλουθους μορφασμούς εξωτερικεύονται προθέσεις, ορέξεις, ορμήματα και συναισθήματα. Τέλος ένιοι πιστεύουν πως από το στόμα αφίπταται η ψυχή, και εξέρχονται ή εισέρχονται τα δαιμόνια.

Εξαιτίας της πολυμέρειας, της πολυχρησίας και της πολυπραγμοσύνης του το ανθρώπινο

Το περιοδικό Οδοντοστοματολογική Πρόοδος φιλοξενεί ως αναδημοσίευση και ύστερα από άδεια του συγγραφέα ένα πολύ ενδιαφέρον κείμενο του Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Μ. Κοπιδάκη με τίτλο «Φωνές από την πέτρα και τον ύπνο βαθύτερες». Το κείμενο αυτό αποτελεί την εισαγωγή στον Οδηγό της έκθεσης της γλύπτριας Βένιας Δημητρακοπούλου, που έγινε στην Αίθουσα Τέχνης Αθηνών τον Μάιο - Ιούνιο 2009.

Το ενδιαφέρον του κειμένου, πέραν της επιστημονικής και αισθητικής πληρότητας την οποία έχει, είναι ιδιαίτερα σημαντικό από πλευράς οδοντιατρικής διότι προσεγγίζει το στόμα ως όργανο λειτουργίας, εμφάνισης, αίσθησης και έκφρασης, συναισθηματικής εκδήλωσης και φόρτισης. Και είναι κατά τη γνώμη μας, ενδιαφέρον το πως επιστήμονες από άλλα επιστημονικά πεδία προσεγγίζουν το μέρος αυτό που ανθρώπινου σώματος, το οποίο αποτελεί για εμάς τους οδοντιάτρους το πεδίο της επιστημονικής καθημερινής άσκησης και πρακτικής.

* Γ. Σεφέρης, «Γυμνοπαιδιά Β' Μυκήνες», Ποιήματα, 78.

Odontostomatological Progress 2012, 66 (3): 530-537

1. Καθηγητής Κλασικής Φιλολογίας στο Τμήμα Μεθοδολογίας Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης (ΜΙΘΕ) του Πανεπιστημίου Αθηνών

στόμα απασχολεί γιατρούς, αισθητικούς, φυσιογνομιστές και όλους εκείνους που μεριμνούν για τον εκπολιτισμό του σώματος και υπαγορεύουν κανόνες καλής συμπεριφοράς, ιδίως κατά το φαγητό. Έτσι, όπου γης, σε παλαιότερες ιδίως εποχές, το κοσμιότερο και ασφαλέστερο ήταν να κρατάς το στόμα σου κλειστό. Το ανοικτό ή ακόμη και το υπανοιγόμενο στόμα προκαλούσε αντιδράσεις, που κλιμακώνονταν από την ανησυχία και τη δυσφορία ως την αποστροφή και τον πανικό. Έτσι, η παραδοσιακή τροφός σταυρώνει περίφροντις το στόμα του χασμώμενου βρέφους. Ο ακροατής, που παρακολουθεί διδασκάλους και ρήτορες με το στόμα ανοικτό προκαλεί τον ειρωνικό σχολιασμό των παρευρισκομένων. Ο Αριστοφάνης λοιδορούσε τους εύπιστους και ευπαράγωγους πολίτες της Αθήνας ως Κεχηναίους.

Και στην τέχνη; Στα ζώα, σαρκοβόρα και φυτοφάγα, αν το απαιτεί η κατάσταση, ρύγχος, ράμφος και μουσούδα μπορεί να παριστάνονται ορθάνοικτα. Στη φύση των τεράτων (Χίμαιρα, Κέρβερος, Κήτος του Ιωνά) και των μίξογενών όντων (Σάτυροι, Φαύνοι, Μινώταυρος, Κύκλωψ), καθώς και του Διαβόλου, προσιδιάζει να υποφαίνουν καρχάρους τους οδόντας. Κατά κανόνα, τα προσωπεία, τραγικά και κωμικά, όπως και τα παντοειδή διακοσμητικά *mascacon* σε κρήνες και υπέρθυρα έχουν το στόμα ανοικτό. Γενικά, η ευρυστομία εξυπηρετεί την απόδοση του απεχθούς, του δαιμονικού, του ανησυχαστικού, του μακάβριου, του γκροτέσκου, του άσεμνου και του γελοίου. Στην επικράτεια όμως του Υψηλού και του Ωραίου της παραδοσιακής αναπαραστατικής τέχνης, το ανοικτό στόμα αποφεύγεται και μόνον από το γεγονός ότι καταστρέφει τη συμμετρία του προσώπου. Κατά τους αυστηρούς αισθητές του κλασικισμού, όπως ο Φιλόστρατος, ακόμη και το στόμα του νεκρού οφείλει να διατηρήσει τη συμμετρία του: *Κείται γοῦν (sc. ο Αβροκόμας), το στόμα ξυμμετρίαν τήν ἑαυτοῦ*

Αγαμέμνωνας
40x33x29

φυλάσσον καί νή δι' ὥραν... Βεβαίως, υπάρχουν και οι εξαιρέσεις, γιατί καμιά φορά η θεματολογία δεν αφήνει περιθώρια υπεκφυγής ή γιατί ο καλλιτέχνης φιλοδοξεί να αποδώσει τη σκοτεινή *terribilita* - μια από τις μορφές του Υψηλού. Έτσι, με ανοικτό το στόμα εμφανίζονται οι αοιδοί, οι Μαινάδες του Διονύσου, οι εκστασιζόμενοι («Η Αγία Θηρεσία» του Μπερνίνι), οι σεληνιαζόμενοι από το Πυργί, γύρω στο 480 π.Χ.), οι βιβλιοφάγοι Ιεζεκιήλ και Ιωάννης της Αποκαλύψεως, η ολοφυρόμενη Μαгдаληνή, η μεταμορφούμενη Δάφνη, η απαγόμενη Περσεφόνη, ο Ισαάκ επί του βωμού, ενίοτε ο Εσταυρωμένος, ο Προμηθεύς Δεσμώτης, τα πνεύματα που αναφλέγουν το πατριωτικό φρόνημα (Fr. Rude: «La marseillaise», A. Rodin: «La Defence») και προσωποποιήσεις όπως η «Ευγλωττία» (Α. Μπουρντέλ). Μέσες λύσεις συνιστούν η κατά κρόταφον απόδοση, η οποία, σε σύγκριση με την αδυσώπητη κατά μέτωπον, μετριάει κάπως την απωθητική εντύπωση, και ορισμένα ευφυή τεχνάσματα, όπως επί παραδείγματι το εφεύρημα του J. Rosenquist, «Study for Marilyn», 1962.

Η αισθητική αποτίμηση ενός υπανοιγο-